

Ο
ΘΑΝΑΤΟΣ
ΤΟΥ
ΚΑΙΣΑΡΑ
— Ο —

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΙΣΑΡΑ

ΤΟΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟ ΤΟΥ 45 Π.Χ., επτά μήνες πριν τις Ει-
δούς του Μαρτίου, μια πομπή εισήλθε στην πόλη των
Μεδιολάνων, του σημερινού Μιλάνου, μέσα στη ζέστη και την
υγρασία της βορειοϊταλικής πεδιάδας. Δύο άρματα ήταν επικε-
φαλής της πομπής. Στο πρώτο στεκόταν ο δικτάτωρ Γάιος Ιού-
λιος Καίσαρας, που αγαλλιούσε μετά τη νίκη του επί των δυνά-
μεων των εξεγερθέντων στην Ισπανία.

Στην τιμητική θέση πλάι στον Καίσαρα βρισκόταν ο Μάρκος
Αντώνιος. Ήταν ο υποψήφιος που θα πρότεινε ο Καίσαρας για
να γίνει ο ένας από τους δύο ύπατους της Ρώμης το επόμενο έτος,
το ανώτερο αξίωμα μετά τον δικτάτορα. Πίσω τους ερχόταν ο
προστατευόμενος του Καίσαρα, ο Δέκιμος, ο οποίος μόλις είχε
ολοκληρώσει τη θητεία του ως έπαρχος της Γαλατίας (περίπου η
σημερινή Γαλλία). Πλάι του ήταν ο Γάιος Οκτάβιος, γνωστότερος
ως Οκταβιανός. Σε ηλικία μόλις δεκαεπτά ετών, ο Οκταβιανός,
ανιψιός του Καίσαρα, ήταν ήδη υπολογίσιμος άνθρωπος.

Οι τέσσερις άνδρες είχαν ανταμώσει στη νότια Γαλατία και
είχαν διαβεί μαζί τις Άλπεις. Είχαν ακολουθήσει τη Δομιτία
Οδό, έναν παλιό δρόμο τον οποίο βάραιναν ο όλεθρος και η μοί-
ρα ήταν η διαδρομή που είχε ακολουθήσει ο Αννίβας για να εισ-
βάλει, και, σύμφωνα με τους μύθους, ο δρόμος του Ηρακλή για
την Ισπανία.

Ο Καίσαρας κατευθυνόταν προς τη Ρώμη. Για δεύτερη φο-
ρά σε λιγότερο από έναν χρόνο σκόπευε να μπει στην πρωτεύουσα
θριαμβευτικά, αναγγέλλοντας μια στρατιωτική νίκη και ένα τέ-
λος στον εμφύλιο πόλεμο που είχε ξεκινήσει πριν από τέσσερα
χρόνια, στις αρχές του 49 π.Χ. Μα ο πόλεμος δεν ήταν εύκολο

να τελειώσει, γιατί οι ρίζες του ήταν βαθιές. Ήταν μάλιστα ο δεύτερος εμφύλιος πόλεμος που σπάραζε τη Ρώμη στη ζωή του Ιουλίου Καίσαρα. Κάθε πόλεμος αντικατόπτριζε τα καταλυτικά προβλήματα που κατέτρυχαν τη Ρώμη, από την πείνα στην Ιταλία μέχρι την καταπίεση των επαρχιών, από την κοντόφθαλμη εγωπάθεια και την αντιδραστική πολιτική των παλιών αριστοκρατών μέχρι τον πόθο για έναν χαρισματικό δικτάτορα που θα έδινε λύσεις. Πίσω απ' όλα δε βρισκόταν η διαφαινόμενη και ενοχλητική πραγματικότητα ότι η πραγματική εξουσία στη Ρώμη δεν ανήκε στη Σύγκλητο ή τον λαό αλλά στον στρατό.

Ο Καίσαρας, με μάτια μαύρα και γλώσσα μελίρρυθη, αισθησιακός και βίαιος, διέθετε ασύγκριτες πρακτικές ικανότητες. Τις χρησιμοποίησε για να αλλάξει τον κόσμο, ωθούμενος από την αγάπη του για τη Ρώμη και τον πόθο του για κυριαρχία. Οι στρατιές του Καίσαρα σκότωσαν ή σκλάβωσαν εκατομμύρια, μεταξύ αυτών γυναίκες και παιδιά. Κι όμως, ύστερα από αυτά τα λουτρά αίματος, έδωσε χάρη στους εχθρούς του τόσο στην πατρίδα όσο και στο εξωτερικό. Αυτή η κατάχρηση καλής πίστης προκάλεσε υποψίες –μπορούσε ο κατακτητής να γίνει συμφιλιωτής;– αλλά οι περισσότεροι δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να συναινέσουν.

Από όλους τους Ρωμαίους στην ακολουθία του, ο Καίσαρας διάλεξε αυτούς τους τρεις άνδρες –τον Αντώνιο, τον Δέκιμο και τον Οκταβιανό– για να τους βάλει στις θέσεις της τιμής κατά την επιστροφή του στην Ιταλία. Γιατί; Και γιατί ένας από αυτούς θα τον πρόδιδε ύστερα από επτά μήνες; Και γιατί μετά τον θάνατο του Καίσαρα μπόρεσαν οι τρεις άνδρες να συγκεντρώσουν στρατό και να στραφούν ο ένας εναντίον του άλλου σε έναν καινούργιο πόλεμο που επανέλαβε τη διαδρομή τους από τη βόρεια Ιταλία στη νότια Γαλατία;

Ας συλλογιστούμε πώς συνάντησε καθένας από αυτούς τον Καίσαρα τα χρόνια πριν από το 45 π.Χ.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΙΜΟΥ

Ο Δέκιμος Ιούνιος Βρούτος Αλβίνος, για να χρησιμοποιήσουμε το πλήρες όνομά του, ήταν στενός φίλος του Καίσαρα. Συνεργάζονταν τουλάχιστον επί μία δεκαετία, αρχίζοντας από το 56 π.Χ. Εκείνη τη χρονιά, όταν ο Δέκιμος ήταν περίπου 25 ετών, προκάλεσε αίσθηση ως ναύαρχος του Καίσαρα στη Γαλατία. Κέρδισε τη Μάχη του Ατλαντικού, με την οποία κατακτήθηκε η Βρετάνη και άνοιξε ο δρόμος για την εισβολή στην Αγγλία.

Οι πρώτες εντυπώσεις είναι σημαντικές και σ' αυτή την περίπτωση ήταν ορθές. Ο πόλεμος, η Γαλατία και ο Καίσαρας είχαν επηρεάσει τον Δέκιμο. Ήταν ταχύς, σφοδρός, πολυμήχανος και λάτρευε τη μάχη. Ήταν περήφανος, ανταγωνιστικός και λαχταρούσε να γίνει ξακουστός. Όπως και άλλοι φιλόδοξοι άνθρωποι της τάξης του, είχε κερδίσει αρκετά εκλεγμένα αξιώματα στη Ρώμη, όμως η πρωτεύουσα και οι διάδρομοι της εξουσίας ποτέ δεν τον είχαν συναρπάσει όπως το μέτωπο της Γαλατίας.

Ο Δέκιμος γεννήθηκε στις 21 Απριλίου, περί το 81 π.Χ. Προερχόταν από αριστοκρατική οικογένεια, η οποία ανήγε την καταγωγή της στον ιδρυτή της ρωμαϊκής δημοκρατίας, τον Λεύκιο Ιούνιο Βρούτο. Ο παππούς του Δέκιμου ήταν ένδοξος στρατηγός και πολιτικός, όμως ο πατέρας του δεν ήταν στρατιωτικός, η δε μητέρα του ήταν μια πεταχτούλα που φλέρταρε με την επανάσταση και τους άνδρες και ίσως με τον Καίσαρα, ο οποίος είχε αποπλανήσει πολλές παντρεμένες αριστοκράτισσες στη Ρώμη. Ένας σπουδαίος ιστορικός ισχυρίστηκε πως ο Δέκιμος ήταν νόθος γιος του Καίσαρα. Παρότι αυτή η θεωρία είναι γοητευτική, δεν θεμελιώνεται σε αποδείξεις.

Εν πάση περιπτώσει, ο νεαρός Δέκιμος βρήκε θέση στο επιτελείο του Καίσαρα. Ο στρατός ταίριαζε μια χαρά στον Δέκιμο. Συνδέοντας την καριέρα του με το ανερχόμενο άστρο του Καίσαρα, αποκατέστησε το όνομα της οικογένειάς του σε θέματα στρατιωτικών αρετών. Ήταν άνθρωπος του Καίσαρα περισσότερο από κάθε άλλον Ρωμαίο.

Δεν γνωρίζουμε πώς ήταν εμφανισιακά ο Δέκιμος. Ίσως να

ήταν ελκυστικός όπως η μητέρα του, μια γνωστή καλλονή, ψηλός σαν τους Γαλάτες, που κάποτε είχε μεταμφιεστεί σε έναν απ' αυτούς. Στις περίπου δέκα σωζόμενες επιστολές του Δέκιμου η άξεστη ατμόσφαιρα του στρατοπέδου συνδυάζεται με την τυπική ευγένεια και την αυτοπεποίθηση ενός Ρωμαίου αριστοκράτη. Κομψή ανά σημεία, η πρόζα του συμπεριλαμβάνει επίσης αδέξιες διατυπώσεις όπως «πάρε το χαλινάρι στα δόντια και μίλα». Πιθανόν να είχε επηρεαστεί από την τραχύτητα των μονομάχων του —ο Δέκιμος είχε μια ομάδα στην ιδιοκτησία του—, αυτό όμως δεν τον εμπόδιζε να ανταλλάσσει φιλοφρονήσεις με τον σημαντικότερο ρήτορα της Ρώμης, τον Μάρκο Τύλλιο Κικέρωνα.

Στη Γαλατία, ο Δέκιμος συμμετείχε στην πιο τρανή στρατιωτική περιπέτεια της γενιάς του. Ο Καίσαρας χρειάστηκε μόνο οκτώ χρόνια (58 – 50 π.Χ.) για να κατακτήσει τη μεγάλη, πολυπληθή, πολεμοχαρή περιοχή που οι Ρωμαίοι αποκαλούσαν «Μακρυμάλλικη Γαλατία» λόγω των λυτών βοστρύχων των κατοίκων της, μια περιοχή που αποτελούνταν από ολόκληρη τη Γαλλία, όλο το Βέλγιο, μέρος της Ολλανδίας και ένα τμήμα της Γερμανίας (η περιοχή της Προβηγκίας στη Γαλλία ήταν ήδη ρωμαϊκή επαρχία). (Επίσης εισέβαλε στη Βρετανία.) Με τον χρυσό της, τα αγροτικά προϊόντα της και τους δυνητικούς σκλάβους, η Γαλατία έκανε τον Καίσαρα τον πλουσιότερο άνδρα στη Ρώμη. Εκείνος μοιράστηκε τον πλούτο του με αξιωματικούς σαν τον Δέκιμο.

Μετά τη θαλάσσια νίκη του στα ανοιχτά της Βρετάνης το 56 π.Χ., ο Δέκιμος επανεμφανίζεται το 52 π.Χ., όταν μια μεγάλη γαλατική εξέγερση ανέτρεψε την κυριαρχία των Ρωμαίων. Ο Δέκιμος έλαβε μέρος στην πιο δραματική μέρα του πολέμου στην πολιορκία της Αλέσιας (στη σημερινή Βουργουνδία). Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Καίσαρα, ο Δέκιμος ξεκίνησε την αντεπίθεση και ο Καίσαρας τον ακολούθησε περιβλεπτός απ' όλους, καθώς φορούσε πορφυρό μανδύα. Ο εχθρός σκορπίστηκε και ο πόλεμος τελείωσε, με εξαίρεση μερικές εκκαθαριστικές επιχειρήσεις το επόμενο έτος.

Το 50 π.Χ. ο Δέκιμος βρέθηκε ξανά στη Ρώμη για το πρώτο εκλεγμένο αξίωμά του – κοιαίστωρ: ταμίας. Την ίδια χρονιά, τον Απρίλιο, ο Δέκιμος παντρεύτηκε την Παύλα Βαλερία, η οποία προερχόταν από αριστοκρατική οικογένεια. Εδώ υπήρχε ένα σκάνδαλο για να γελάσει κανείς πονηρά, διότι για να παντρευτεί τον Δέκιμο, είχε διαζευχθεί από τον προηγούμενο σύζυγό της, έναν διακεκριμένο άνθρωπο, ακριβώς τη μέρα που εκείνος επρόκειτο να επιστρέψει από τη θητεία του σε επαρχία του εξωτερικού.

Έναν χρόνο μετά τον γάμο του Δέκιμου και της Παύλας, το 49 π.Χ., ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στον Καίσαρα και τους ολιγαρχικούς αντιπάλους του. Εκείνοι τον θεωρούσαν εξουσιομανή Φιλολαϊκό δημαγωγό, που απειλούσε τον τρόπο ζωής τους. Ο Καίσαρας τους θεωρούσε στενόμυαλους αντιδραστηκούς, που πρόσβαλλαν την τιμή του, και κανείς δεν έδινε μεγαλύτερη σημασία στην τιμή του από έναν Ρωμαίο αριστοκράτη.

Οι κύριοι αντίπαλοι του Καίσαρα ήταν ο Πομπήιος και ο Κάτων. Ο Μέγας Πομπήιος –Γναίος Πομπήιος Μάγνος– δεν ήταν ιδεολόγος· μάλιστα ήταν πρώην πολιτικός σύμμαχος του Καίσαρα και γαμπρός του. Κατακτητής του οποίου η καριέρα τον οδήγησε στην Ισπανία, τη Μικρά Ασία και τον Λίβανο, ο Πομπήιος ήταν ο σπουδαιότερος εν ζωή στρατηγός της Ρώμης προτού εμφανιστεί ο Καίσαρας. Ο Μάρκος Πόρκιος Κάτων, γνωστός και ως Κάτων ο Νεώτερος, ήταν ένας διακεκριμένος συγκλητικός, πιστός στην παλιομοδίτικη ιδέα ενός ελεύθερου κράτους καθοδηγούμενου από μια σοφή και πλούσια ελίτ. Άκαμπτος και δογματικός, ήταν στόχος λοιδοριών διότι πίστευε πως η Ρώμη ήταν η Πολιτεία του Πλάτωνα, ενώ άλλοι τη θεωρούσαν Υπόνομο του Ρωμύλου. Ήταν το αντίπαλο δέος του Καίσαρα.

Οι περισσότεροι στην οικογένεια του Δέκιμου συμπαρατάσσονταν με τον Πομπήιο και τον Κάτωνα, τα δε αδέρφια της γυναίκας του είχαν πολεμήσει γι' αυτούς. Ως ενήλικας, ο Δέκιμος είχε υιοθετηθεί από την οικογένεια του Ποστούμιου Αλβίνου, μια οικογένεια πατρικίων που ένας από τους προγόνους της είχε αντιταχθεί στους βασιλιάδες της Ρώμης και η οποία είχε

επίσης συντηρητικές τάσεις. Κι όμως, ο Δέκιμος παρέμεινε στο στρατόπεδο του Καίσαρα. Πιθανότατα ήταν αρχές του 49 π.Χ. όταν ο Δέκιμος έκοψε νομίσματα που τιμούσαν τις νίκες του στη Γαλατία, τη νομιμοφροσύνη του, την αίσθηση του καθήκοντος και το ενωτικό πνεύμα του, όλα προπαγανδιστικά επιχειρήματα του Καίσαρα κατά τον εμφύλιο πόλεμο.

Την ίδια χρονιά ο Καίσαρας όρισε τον Δέκιμο ναύαρχο για την πολιορκία της πόλης της Μασσαλίας, ένα σημαντικό λιμάνι και ναυτική βάση στη μεσογειακή ακτή της Γαλατίας, η οποία είχε υποστηρίξει τους εχθρούς του Καίσαρα. Στην εξάμηνη σύγκρουση που ακολούθησε, ο Δέκιμος κατέστρεψε τον στόλο της Μασσαλίας. Απέσπασε εγκώμια από τον Καίσαρα για το σθένος, το κουράγιο, τη ρητορική επιδεξιότητα, την προνοητικότητα και την ταχύτητά του στη μάχη. Πρόσφερε στον αγώνα του Καίσαρα μια προπαγανδιστική ώθηση, αφού έως τότε ο Πομπήιος μονοπωλούσε τη ναυτική δόξα.

Κατόπιν ο Καίσαρας επέστρεψε στην Ιταλία και μετά στράφηκε ανατολικά, για μια αναμέτρηση με τον Πομπήιο. Αφήσε τον Δέκιμο στη Μασσαλία στη θέση του διοικητή της Γαλατίας μέχρι το 45 π.Χ. ως εκπρόσωπό του. Στη συνέχεια ο Δέκιμος κέρδισε κι άλλες στρατιωτικές δάφνες νικώντας τους Βελλοάκους, που λεγόταν πως ήταν οι καλύτεροι πολεμιστές της Γαλατίας.

Ο Δέκιμος φαντάζει σκληρός όσο η χώρα στην οποία πέρασε μεγάλο μέρος της ενήλικης ζωής του. Ήταν από τους Ρωμαίους εκείνους –ήταν σπάνιοι, μα πιθανότατα όχι τόσο σπάνιοι όσο παραδέχονται τα γραπτά– που υιοθετούσαν τους τρόπους και τα έθιμα των βαρβάρων εναντίον των οποίων πολεμούσαν. Μιλούσε τη γαλατική γλώσσα, την οποία ελάχιστοι Ρωμαίοι γνώριζαν, και γνώριζε τη χώρα αρκετά καλά, ώστε μπορούσε να βάλει γαλατικά ρούχα και να περάσει για ντόπιος.

Περίπου τον Ιούλιο του 45 π.Χ. ο Δέκιμος συνάντησε στη νότια Γαλατία τον Καίσαρα, ο οποίος επέστρεφε από την Ισπανία. Εκεί, χωρίς αμφιβολία, ο Δέκιμος του έδωσε αναφορά για την επαρχία που είχε διοικήσει εν απουσία του δικτάτορα.

Η ικανοποίηση του Καίσαρα από τις ενέργειες του Δέκιμου αποδεικνύει από την τιμητική θέση που του έδωσε επιστρέφοντας στην Ιταλία.

Ύστερα από δέκα και πλέον έτη στην υπηρεσία του Καίσαρα, ο Δέκιμος γύρισε στην πατρίδα πλούσιος, ήρωας, σε ανοδική τροχιά. Επρόκειτο να γίνει ένας από τους πραιτόρες (δικαστές) της Ρώμης για το υπόλοιπο του έτους 45 π.Χ. Ο Καίσαρας τον επέλεξε για έπαρχο της Εντεύθεν των Άλπεων Γαλατίας (κατά προσέγγιση, η βόρεια Ιταλία) για το 44 π.Χ. και για ύπατο το 42 π.Χ.

Εν ολίγοις, ο Δέκιμος κόντευε να αποκαταστήσει το καλό όνομα της οικογένειάς του. Μόνο σε ένα σημείο υπήρχε κώλυμα: ο πατέρας και ο παππούς του Δέκιμου είχαν ανέλθει στο αξιωματά τους με την ελεύθερη επιλογή του ρωμαϊκού λαού και κατόπιν διαταγής της Συγκλήτου. Ο Δέκιμος τα έκανε όλα επειδή έτσι είχε αποφανθεί ο Καίσαρας. Αυτό δεν συμβάδιζε με το αγαπημένο ιδανικό όλων των Ρωμαίων αριστοκρατών, την *dignitas*. Δύσκολα μεταφράζεται αυτή η λέξη. Εκτός από «αξιопρέπεια», σημαίνει «αξία», «κύρος», και «τιμή». Ίσως η καλύτερη μονολεκτική μετάφραση είναι «βαθμός».

Το ερώτημα για τον Δέκιμο ήταν αν θα έμενε ικανοποιημένος παραμένοντας στη σκιά του Καίσαρα ή αν θα επέμενε να γίνει ανεξάρτητη προσωπικότητα.

ΜΑΡΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Καθώς ο Καίσαρας έμπαινε στα Μεδιόλανα κατά την επιστροφή του στην πατρίδα, ο Μάρκος Αντώνιος στεκόταν πλάι του στο άρμα του. Ο Αντώνιος είχε την κοψιά των ηρώων. Γεννημένος στις 14 Ιανουαρίου γύρω στο 83 π.Χ., βρισκόταν στην ακμή του. Ήταν ωραίος, δυνατός και γυμνασμένος. Έφερε γενειάδα, μιμούμενος τον Ηρακλή, τον ημίθεο που η οικογένεια του Αντώνιου ισχυριζόταν πως ήταν ένας από τους προγόνους της. Οι Ρωμαίοι συνέδεαν τον Ηρακλή με την Ισπανία, κάτι που πρόσ-

φερε συμβολική σημασία στην παρουσία του Αντώνιου. Η προσωπικότητά του απέπνεε σφρίγος. Ήταν κοινωνικός, έξυπνος και γεμάτος αυτοπεποίθηση. Έπινε πολύ και δημοσίως και είχε κερδίσει τη συμπάθεια των στρατιωτών του τρώγοντας μαζί τους. Εάν η υγεία του Καίσαρα είχε επιδεινωθεί καθόλου ύστερα από τόσα χρόνια όπως έλεγαν κάποιοι, τότε η ρωμαλέα παρουσία του Αντώνιου θα αποδεικνυόταν καθησυχαστική.

Ο Αντώνιος προερχόταν από οικογένεια συγκλητικών. Η γενιά του πατέρα του, οι Αντώνιοι, έτειναν να είναι μετριοπαθείς συντηρητικοί, όμως η μητέρα του Αντώνιου, η Ιουλία, ήταν τρίτη εξαδέλφη του Ιουλιού Καίσαρα. Ίσως αυτό να του είχε ανοίξει τον δρόμο για το επιτελείο του Καίσαρα στη Γαλατία, μέλος του οποίου έγινε το 54 π.Χ.

Όταν ήταν νεαρός, ο Αντώνιος είχε κάνει αισθητή την παρουσία του στη Ρώμη, όπου έγινε διαβόητος μεθοκοπώντας, κυνηγώντας γυναίκες, σωρεύοντας χρέη και κυκλοφορώντας με κακόφημες παρέες. Φτάνοντας στα 25 περίπου, ο Αντώνιος εγκατέλειψε την έκλυτη ζωή. Σπούδασε ρητορική στην Ελλάδα και διακρίθηκε ως διοικητής ιππικού στη Μικρά Ασία μεταξύ του 58 π.Χ. και του 55 π.Χ. Ήδη από τις προηγούμενες ένοπλες συμπλοκές στις οποίες είχε συμμετάσχει, ήταν ο πρώτος άνδρας που ανέβαινε στα τείχη στις πολιορκίες, και συνέχισε να επιδεικνύει θάρρος και να καταφέρνει νίκες σε πολυάριθμες μάχες.

Το πρώτο διάστημα της θητείας του Αντώνιου για τον Καίσαρα στη Γαλατία δεν έχει καταγραφεί, όμως πιθανότατα ήταν εντυπωσιακό, αφού ο Καίσαρας τον έστειλε πάλι πίσω στη Ρώμη το 53 π.Χ., για να διεκδικήσει το αξίωμα του ταμιά στις εκλογές, τις οποίες κέρδισε. Ύστερα επέστρεψε στη Γαλατία ως ένας από τους στρατηγούς του Καίσαρα και, όπως και ο Δέκιμος, έφυγε αφήνοντας πίσω του τις καλύτερες εντυπώσεις.

Και πάλι σαν τον Δέκιμο, ο Αντώνιος ανέλαβε εκλεγμένο αξίωμα στη Ρώμη το 50 π.Χ. Ως ένας από τους δέκα δημάρχους που εκλέγονταν κάθε χρόνο για να εκπροσωπούν τα συμφέροντα του απλού λαού, ο Αντώνιος έπαιξε ρόλο στη μοιραία

σύγκρουση εκείνου του έτους μεταξύ του Καίσαρα και των αντιπάλων του στη Σύγκλητο. Με επικεφαλής τον Κάτωνα, η Σύγκλητος αφαίρεσε από τον Καίσαρα τη διοίκηση της Γαλατίας και του αρνήθηκε την ευκαιρία να διεκδικήσει για δεύτερη φορά τη θέση του υπάτου. Ο Καίσαρας φοβήθηκε ότι αν επέστρεφε στη Ρώμη, οι εχθροί του θα τον δίκάζαν και θα τον τιμωρούσαν αδικώς. Ο Αντώνιος προσπάθησε να σταματήσει τις κινήσεις της Συγκλήτου εναντίον του Καίσαρα, όμως απέτυχε και διέφυγε από τη Ρώμη για να πάει στο στρατόπεδο του Καίσαρα.

Ο Αντώνιος στον Εμφύλιο Πόλεμο με τον Πομπήιο αναδείχθηκε ο καλύτερος στρατηγός του Καίσαρα και ένας ανεκτίμητος γνώστης της πολιτικής. Του ανατέθηκαν αποστολές-κλειδί όπως το να οργανώσει την άμυνα της Ιταλίας, να φέρει τις λεγεώνες του Καίσαρα διασχίζοντας την Αδριατική Θάλασσα, που έβριθε εχθρών, και να ενωθεί με τον Καίσαρα στη Ρωμαϊκή Μακεδονία. Ο Αντώνιος έπαιξε τον κρισιμότερο ρόλο του στη Μάχη των Φαρσάλων στις 9 Αυγούστου 48 π.Χ., όταν διοίκησε την αριστερή πτέρυγα του Καίσαρα στην αποφασιστική μάχη εναντίον του Πομπήιου. Όταν οι βετεράνοι του Καίσαρα διέλυσαν τις φάλαγγες του Πομπήιου, το ιππικό του Αντώνιου κυνήγησε τον εχθρό που διέφευγε.

Για τους εχθρούς του Καίσαρα, ήταν μια ήττα αιφνίδια και τρομερή. Είχαν και άλλα χαρτιά να παίξουν: εκατοντάδες πολεμικά πλοία, χιλιάδες στρατιώτες, σημαντικούς συμμάχους και άφθονο χρήμα. Αλλά με την εικόνα των χιλιάδων νεκρών στρατιωτών του Πομπήιου στο τέλος της Μάχης των Φαρσάλων, μπορούσες σχεδόν ν' ακούσεις την πολιτική παλίρροια να αλλάζει κατεύθυνση στον Υπόνομο του Ρωμούλου.

Ενώ ο ίδιος πέρασε τον επόμενο χρόνο στη Μικρά Ασία κερδίζοντας συμμάχους, εξασφαλίζοντας πόρους, κατατροπώνοντας εξεγερθέντες και κατακτώντας μια καινούργια μαϊτρέσσα, ο Καίσαρας έστειλε τον Αντώνιο πίσω στη Ρώμη. Εκεί, ο Αντώνιος φρόντισε να γίνει ο Καίσαρας δικτάτωρ για εκείνη τη χρονιά και ο ίδιος ίππαρχος, όπως αποκαλείτο ο δεύτερος τη τάξει

μετά τον δικτάτορα. Επρόκειτο για τη δεύτερη θητεία του Καίσαρα ως δικτάτορα. Όσοι συνηγορούσαν υπέρ της ελευθερίας ήταν σε απόγνωση. Στο μεταξύ, οι οπαδοί των παραδόσεων ένωσαν προσβεβλημένοι από τον ταραχώδη και έκλυτο βίο του Αντώνιου, τον οποίο εκείνος συνέχισε με αμεριμνησία. Οι πηγές λένε ότι ξεφάντωνε τις νύχτες, εμφανιζόταν μεθυσμένος δημοσίως, έκανε εμετό στην Αγορά, έβαζε λιοντάρια να σέρνουν άρματα. Ήταν δύσκολο να μην αντιληφθείς τη σχέση του με μια ηθοποιό και πρώην δούλη με το επαγγελματικό ψευδώνυμο Κυθηρίς (δηλαδή παιδί της Κυθερείας, της Αφροδίτης), αφού οι δύο τους ταξίδευαν μαζί δημοσίως σε φορητό ανάκλιτρο.

Οι πολιτικές και οι στρατιωτικές εξελίξεις στην πόλη της Ρώμης ξέφυγαν από τον έλεγχο του Αντώνιου. Όταν εκείνοι που ζητούσαν θέσπιση ορίων στα μισθώματα και ελάφρυνση χρεών κατέφυγαν στη βία, ο Αντώνιος έστειλε στρατεύματα στην Αγορά και χύθηκε αίμα: οι στρατιώτες σκότωσαν 800 άνδρες. Στο μεταξύ, κάποιες από τις εμπειροπόλεμες λεγεώνες του Καίσαρα, που τώρα είχαν επιστρέψει στην Ιταλία, στασίασαν ζητώντας να πληρωθούν και να αποστρατευτούν.

Η κατάσταση απαιτούσε το στιβαρό χέρι του Καίσαρα, κι έτσι αυτός επέστρεψε στη Ρώμη το φθινόπωρο. Κατέστειλε την ανταρσία και συμφώνησε να μειώσει τα ενοίκια, αν και αρνήθηκε να χαρίσει χρέη. Όσο για τον Αντώνιο, ο Καίσαρας ανέκαθεν ήξερε πώς να μετατρέπει τις αδυναμίες των άλλων σε δικά του οφέλη. Αφού μίλησε εναντίον του Αντώνιου στη Σύγκλητο, ο Καίσαρας έκανε πλήρη μεταστροφή και του ανέθεσε καινούργια αποστολή.

Ήταν μια δουλειά που οι περισσότεροι Ρωμαίοι θα είχαν απορρίψει, όχι όμως ο Αντώνιος. Του έλειπε η φινέτσα στα πολιτικά θέματα, αλλά δεν τον πείραζε να λερώσει τα χέρια του, και ήταν υπάκουος. Ο Καίσαρας του ανέθεσε να πουλήσει όλα τα κατασχεθέντα περιουσιακά στοιχεία του Πομπήιου σε διάφορους ιδιώτες πλειοδότες. Ο Πομπήιος ήταν ο δεύτερος πλουσιότερος στη Ρώμη, και μόνο ο Καίσαρας τον ξεπερνούσε. Ο Αντώ-

νιος ήταν λαφυροπώλης, δηλαδή κάποιος που αγόραζε κατασχεθέντα αγαθά σε δημόσιες δημοπρασίες και έβγαζε κέρδος μεταπλώνοντας τα με το κομμάτι. Οι Ρωμαίοι το θεωρούσαν ατιμωτικό επάγγελμα, ακατάλληλο για άνθρωπο με την καταγωγή του Αντώνιου. Δεν ήταν απλώς βρώμικη δουλειά αλλά και επικίνδυνη, αφού το 47 π.Χ. οι σύμμαχοι και οι γιοι του Πομπήιου ήταν ακόμα οπλισμένοι και κυκλοφορούσαν ελεύθεροι. Ένας στρατιώτης σαν τον Αντώνιο σίγουρα θα προτιμούσε να δοξαστεί στις εκστρατείες στην Αφρική και την Ισπανία. Αντιθέτως, αυτός έμεινε στη Ρώμη μέχρι και τις αρχές του 45 π.Χ. εξασφαλίζοντας μέσω των πωλήσεων τα χρήματα που χρειαζόταν ο Καίσαρας για να πληρώνει τα στρατεύματά του. Ο Αντώνιος πάντοτε ήταν σε δεινή οικονομική θέση και σίγουρα ο Καίσαρας του επέτρεπε να ζαφρίζει μέρος των κερδών για τον εαυτό του.

Ο Αντώνιος τώρα ακολούθησε άλλη μία φορά τον ίδιο δρόμο παίρνοντας διαζύγιο και κάνοντας άλλον έναν γάμο, αυτή τη φορά διαλέγοντας μια αριστοκράτισσα που ήταν δύο φορές χήρα, τη Φουλβία. Μέσα σ' όλες τις ισχυρές γυναίκες της Ρώμης, η Φουλβία δεν είχε όμοιά της. Αυτή ήταν η μόνη που κάποτε είχε ζωστεί το σπαθί και είχε φτιάξει στρατό, κάτι που της απέφερε μια αμφίσημη φιλοφρόνηση, καθώς το όνομά της γράφηκε στις πέτρες για τις σφεντόνες των εχθρών της μαζί με αγενείς αναφορές σε σημεία του σώματός της. Όμως τις περισσότερες μάχες τις έδινε με λόγια. Η Φουλβία, Φιλολαϊκή ως το μεδούλι, παντρεύτηκε τρεις πολιτικούς στη σειρά: τον νταή δημαγωγό Κλώδιο, τον Κουρίωνα –έναν δήμαρχο που είχε υποστηρίξει τον Καίσαρα– και τελικά και μοιραία, τον Αντώνιο. Οι εχθροί του Αντώνιου ισχυρίζονταν ότι η Φουλβία τον είχε του χεριού της, κάτι που δεν ήταν αλήθεια. Ωστόσο, αυτή η ισχυρή γυναίκα πιθανότατα έδωσε στον Αντώνιο αυτοπεποίθηση και σχεδόν σίγουρα μοιράστηκε μαζί του τις πολιτικές ικανότητες που είχε αποκτήσει από τους δύο προηγούμενους συζύγους της.

Όταν ο Αντώνιος ήρθε μαζί με τον Καίσαρα στην επιστροφή του στην Ιταλία τον Αύγουστο του 45 π.Χ., απέκτησε πάλι την

εύνοια του δικτάτορα. Όπως στεκόταν πλάι στον Καίσαρα μπαίνοντας στα Μεδιόλανα και απολάμβανε τις ζητωκραυγές του πλήθους, ο Αντώνιος ίσως να φανταζόταν ένα λαμπρό μέλλον. Όμως ο δρόμος μπροστά του είχε εμπόδια.

ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

Το τρίτο άτομο στην ακολουθία του Καίσαρα ήταν ο Οκταβιανός. Είχε γεννηθεί στις 23 Σεπτεμβρίου 63 π.Χ. Είκοσι ολόκληρα χρόνια μικρότερος από τον Αντώνιο και τον Δέκιμο, ανέδιδε εξουσία που ξεπερνούσε την ηλικία του. Αν ο Αντώνιος ήταν ο Ηρακλής, τότε ο Οκταβιανός ήταν ένας κοντούλης Απόλλωνας: ωραίος, με λαμπρό βλέμμα και κάπως σγουρά ξανθά μαλλιά. Μόνο τα χαλασμένα δόντια και τα κακοκουρεμένα μαλλιά προδίδαν την αλήθεια, ότι ήταν ένας άνθρωπος που απεχθανόταν την επιφάνεια και έμπαινε κατευθείαν στην ουσία των πραγμάτων. Είχε μια εσωτερική δύναμη που αντιστάθμιζε το κάθε άλλο παρά ηράκλειο παρουσιαστικό.

Ούτε ο Αντώνιος ούτε ο Δέκιμος είχαν πάει με τον Καίσαρα στην Ισπανία, είχε πάει όμως ο Οκταβιανός. Αλλά είχε φτάσει πολύ αργά για τις μάχες, επειδή μια σοβαρή ασθένεια τον είχε κρατήσει κλινήρη. Ο Οκταβιανός ποτέ δεν ήταν η προσωποποίηση της υγείας. Όσο ανέρρωνε, ο ίδιος και ο σύντροφός του έφτασαν στον Καίσαρα στην Ισπανία ύστερα από ένα ναυάγιο και ένα επικίνδυνο ταξίδι σε εχθρικά εδάφη, κάτι που απέσπασε τον θαυμασμό του δικτάτορα, συναίσθημα που ενισχύθηκε καθώς ο Καίσαρας περνούσε τον χρόνο του με τον έξυπνο και ταλαντούχο νεαρό. Ο Καίσαρας τώρα έδωσε στον ανιψιό του την τιμή να μοιραστεί το άρμα του στην Ισπανία. Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Καίσαρας έδειχνε την εκτίμησή του στον Οκταβιανό, από την άλλη μεριά όμως ο νεαρός από καιρό έδειχνε ικανότητες.

Το 51 π.Χ., σε ηλικία μόλις δώδεκα ετών, ο Οκταβιανός εκφώνησε τον επικήδειο για τη γιαγιά του και αδελφή του Καί-

σαρα, Ιουλία, από το Βήμα των Ομιλητών στη Ρώμη. Λίγο αργότερα, όταν μπήκε στα 15 το 48 π.Χ., εξελέγη σε έναν από τους ανώτερους ιερατικούς βαθμούς της Ρώμης. Ένα από τα καθήκοντά του ήταν να υπηρετήσει προσωρινά ως άρχων δικαστής, και ήταν εντυπωσιακό θέαμα στην ηλικία του να συμμετέχει στο δικαστήριο στην Αγορά και να λαμβάνει αποφάσεις. Το 46 π.Χ. ο Καίσαρας επέστρεψε στη Ρώμη και προέβη μια σειρά θριάμβων για τις νίκες του στη Γαλατία και στον εμφύλιο πόλεμο. Σε έναν από αυτούς, επέτρεψε στον Οκταβιανό να τον ακολουθήσει πίσω από το άρμα του (προφανώς έφιππος), φορώντας διακριτικά αξιωματικού, παρότι ο Οκταβιανός δεν είχε λάβει μέρος στην εκστρατεία. Αφού αυτή η τιμή συνήθως προοριζόταν για τους γιους του θριαμβευτή στρατηγού, υποδήλωνε ότι ο Καίσαρ θεωρούσε τον δεκαεπτάχρονο ανιψιό του σχεδόν γιο του. Ήταν μια ενδιαφέρουσα επιλογή.

Σε αντίθεση από τον Αντώνιο, τον Δέκιμο και τον ίδιο τον Καίσαρα, ο Οκταβιανός δεν ήταν καθαρός απόγονος της παλιάς ρωμαϊκής αριστοκρατίας. Ο Οκταβιανός είχε αριστοκρατική καταγωγή μόνο από την πλευρά της μητέρας του - η μητέρα του, η Ατία, ήταν κόρη της Ιουλίας, της αδελφής του Καίσαρα. Ο πατέρας του Οκταβιανού, ο Γάιος Οκτάβιος, προερχόταν από εύπορα αλλά όχι κορυφαία κοινωνικά στρώματα: από οικογένεια Ρωμαίων ιππέων, δηλαδή μια κοινωνική τάξη Ρωμαίων που ήταν πλούσιοι μα όχι συγκλητικοί. Ο Γάιος Οκτάβιος ήταν ο πρώτος συγκλητικός της οικογένειάς του. Οι Οκτάβιοι προέρχονταν από τη Βέλτρα (το σημερινό Βέλετρι), ένα μικρό και ασήμαντο μέρος στους Αλβανούς Λόφους έξω από τη Ρώμη, καταγωγή που πρόσφερε άφθονες αφορμές για περιφρόνηση στους νομοπ. Ο Γάιος Οκτάβιος είχε μια πετυχημένη στρατιωτική και πολιτική καριέρα που διακόπηκε νωρίς με τον θάνατό του το 59 π.Χ., περίπου στην ηλικία των 40 ετών.

Όμως ο νεαρός Οκταβιανός διέθετε κάτι ιδιαίτερο. Ήταν συγγενής εξ αίματος του Καίσαρα, ωστόσο υπήρχαν κι άλλα χαρακτηριστικά που ξεχώριζαν τον Οκταβιανό στα μάτια του Καίσαρα.

Ο θεός του Οκταβιανού, ο Κόιντος Πέδιος, και ο εξάδελφός του, ο Λεύκιος Πινάριος, κατάγονταν επίσης από την Ιουλία, την αδελφή του Καίσαρα, αλλά δεν ενέπνεαν τον ίδιο σεβασμό. Ο νεαρός Οκταβιανός αναμφίβολα είχε ήδη δώσει δείγματα της ευφυΐας, της φιλοδοξίας, της αστραπιαίας κατανόησης της πολιτικής, του στρατηγικού οράματος και της ασπλαχνίας –εν ολίγοις, της μεγαλοφυΐας– που τελικά θα τον έθεταν στην ανώτατη εξουσία.

ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΚΑΒΑΛΑΡΗΔΕΣ

Οι τέσσερις άνδρες στα άρματα που έμπαιναν στα Μεδιόλανα δεν ήταν ενωμένοι. Οι τρεις επιζητούσαν την εύνοια του Καίσαρα, όμως μόνο ένας μπορούσε να είναι ο ευνοούμενός του. Ο Αντώνιος θα γινόταν ύπατος με τις ευλογίες του Καίσαρα. Ο Δέκιμος θα γινόταν πραιτόρας στη Ρώμη και είχε την υπόσχεση του Καίσαρα ότι μετά θα αναλάμβανε μια σημαντική θέση έπαρχου, και κατόπιν, δύο χρόνια αργότερα, την υπατεία. Όμως ο Οκταβιανός σύντομα θα αποκτούσε εξίσου υψηλό αξίωμα και θα βρισκόταν ακόμα πιο κοντά στα κέντρα της εξουσίας.

Πώς αντέδρασαν, άραγε, ο Αντώνιος και ο Δέκιμος στην ξαφνική άνοδο ενός νεαρού αντιπάλου; Μόνο υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε. Οι Ρωμαίοι έτρεφαν ελάχιστο σεβασμό σε όσους ήταν νέοι και ακόμα λιγότερο σε όσους είχαν σχετικά ταπεινή καταγωγή, κι έτσι ίσως τον υποτιμούσαν. Όμως άνθρωποι με την πείρα του Αντώνιου και του Δέκιμου σίγουρα θα είχαν προσέξει τη θέση του Οκταβιανού στην ακολουθία του Καίσαρα. Ο Οκταβιανός ήταν γοητευτικός και ο Δέκιμος μάλλον θα είχε αναγνωρίσει τις ανελέητες φιλοδοξίες του συνταξιδιώτη του στα άρματα. Ο Δέκιμος έλεγε πως καταγόταν από τον ιδρυτή της Δημοκρατίας, όμως ο εγγονός ενός τοπικού Βελιτρανού πολιτικού τον επισκίαζε σιγά-σιγά στο βλέμμα του ανθρώπου που διοικούσε τη Ρώμη. Ίσως η λέξη *ζήλια* να ήταν υπερβολική, όμως ο Δέκιμος ήταν Ρωμαίος και η έννοια της τιμής είχε σημασία γι' αυτόν.

Ο Κικέρωνας ισχυριζόταν πως ο Αντώνιος ήταν ο υπαίτιος

μιας απόπειρας δολοφονίας του Καίσαρα το 46 π.Χ. Τούτο μοιάζει με τις συνήθεις διαβολές των αγορητών, όμως ένα συμβάν του 45 π.Χ. είναι πιο αληθοφανές. Σύμφωνα με τον Κικέρωνα, όταν ο Αντώνιος πήγε στη νότιο Γαλατία για να συναντήσει τον Καίσαρα εκείνο το καλοκαίρι του 45 π.Χ., άκουσε έναν συνάδελφό του να προτείνει δειλά να δολοφονήσουν τον δικτάτορα. Ο Αντώνιος δεν εκδήλωσε ενδιαφέρον, όμως ούτε ανέφερε τον κίνδυνο στον Καίσαρα όπως θα έκανε ένας πιστός φίλος. Αντιθέτως, το κράτησε κρυφό.

Όταν η νικητήρια παρέλαση μπήκε στα Μεδιόλανα, οι άνδρες έδειχναν ενότητα, όμως πίσω από το φανταχτερό επίχρισμα διαγκωνίζονταν για την εξουσία. Ο δικτάτορας δεν μπορούσε να το αγνοήσει, όμως αυτό έκανε. Προς το παρόν, είχε δεκάδες άνδρες να δει, διακεκριμένους Ρωμαίους που είχαν σπεύσει στα βόρεια για να τον χαιρετήσουν. Κανείς από αυτούς δεν ήταν πιο σημαντικός και πιο αντιφατικός από τον Μάρκο Ιούνιο Βρούτο (τον οποίο δεν πρέπει να συγχέουμε με τον Δέκιμο Βρούτο). Σε λίγα μόνο χρόνια ο Βρούτος από εχθρός του Καίσαρα είχε γίνει φίλος και βοηθός του. Πάντοτε στο παρασκήνιο υπήρχε η μορφή που τους ένωνε: η Σερβιλία, μητέρα του Βρούτου και πρώην μαϊτρέσσα του Καίσαρα.

